

UNDER PRESS URE

Het weerbaar maken
van jongeren tegen
desinformatie, om
polarisatie tegen te
gaan en democratische
waarden te versterken.

Desinformatie, complottheorieën en nepnieuws: deze fenomenen zijn ons inmiddels bekend. Wanneer twijfelachtige theorieën vijandige vooroordelen voeden, zoals ze vaak doen, liggen polarisatie en online isolatie op de loer. In het bijzonder jongeren, die een groot deel van hun tijd online doorbrengen, zijn daarom vatbaar voor het ontwikkelen van een vijandige houding tegenover democratische waarden. Wat staat er op het spel? En wat kunnen we doen om jongeren weerbaarder te maken tegen desinformatie en (online) isolatie? Omdat deze problematiek grensoverschrijdend is, hebben organisaties uit vier landen de handen ineengeslagen. Binnen een Europees consortium ontwikkelde Diversion een innovatieve methode: Under Pressure. In dit artikel delen we onze laatste inzichten op het gebied van desinformatie, polarisatie en jongeren, die we ook presenteerden tijdens een interactief stakeholdersevenement in januari 2021.

Wat is er aan de hand?

“Journalisten verspreiden tegenwoordig allemaal nepnieuws. Daarom moet free speech verboden worden!” Zo sprak een 15-jarige student, bloedserius, tijdens een van onze Under Pressure-lessen. De klas bleef stil, er werd her en der geknikt en een enkeling stemde mompelend in. Zowel de onderliggende complottheorie als de onverschillige houding waarmee dit soort ondemocratische gedachten worden geuit zijn exemplarisch voor een grotere trend die we zien in heel Europa: er groeit een generatie online geïsoleerde jongeren op. Veelal onbewust dragen zij zo bij aan polarisatie in de samenleving, zowel online als offline.

De Under Pressure-methode is ontwikkeld door het gelegenheidsconsortium Peer Education and Gamification against Polarisation (PEGAP), bestaande uit Diversion, DROG, Universiteit van Uppsala, AEGEE-Europe, Stichting Schwarzkopf en Stichting Fryshuset. Tijdens een online, interactief evenement in januari 2021 presenteerden we Under Pressure aan stakeholders uit heel Europa. Jongeren, beleidsmakers, onderzoekers, docenten, (maatschappelijke) organisaties en (digitale) media kwamen samen om kennis te maken en recente ontwikkelingen en inzichten te delen. In dit artikel delen we de belangrijkste uitkomsten van dit evenement.

“Als iemands mening me niet bevalt blokkeer ik diegene gewoon, dan hoef ik er niet mee te dealen.”

– 16-jarige leerling tijdens Under Pressure

We leven in een tijd waarin democratische waarden continu onder druk staan vanwege een wijdverspreid geloof in theorieën die democratisch gezag ondermijnen. Tel daar een pandemie bij op, waardoor de leefwereld van jongeren zich voor een nog groter deel online afspeelt. De coronacrisis gaat bovendien gepaard met een infodemie: de samenleving heeft te maken met blootstelling aan een vloedgolf van informatie die zo groot en over-

weldigend is dat het lastig is feiten en fabels van elkaar te scheiden. Zeker, de ongekeerde reikwijdte van het medialandschap anno 2021 heeft ook voordelen. We kunnen allerlei bronnen raadplegen, wereldwijd en vaak zonder te betalen. We vinden snel de berichten en informatie die ons interesseren. En het feit dat steeds meer mensen de krant of het journaal inwisselen voor Facebook of YouTube, waar iedereen eindredacteur mag zijn, zorgt voor een zekere democratisering van media. Deze shift heeft *nieuwsconsumenten* tot *nieuwsproducenten* gemaakt, die hun boodschap met één klik kunnen verspreiden. Dit betekent echter dat ook desinformatie en complottheorieën snel hun weg kunnen vinden naar grote groepen mensen.

“Journalisten verspreiden tegenwoordig allemaal nepnieuws. Daarom moet free speech verboden worden!”
- 15-jarige student tijdens Under Pressure

We zien dat met name jongeren, die opgroeien in een tijd waarin ze hun informatie voornamelijk online vinden, ontvankelijk zijn voor ondemocratische berichtgeving. Deze *digital natives* verspreiden gemakkelijk ‘nieuws’, zonder hun bronnen te controleren of zich bewust te zijn van de risico’s van een onverschillige houding naar media. Tegelijkertijd zien we dat de mate van wantrouwigheid jegens mainstream media onder deze groep toeneemt. Uit recent **onderzoek** blijkt dat het vertrouwen onder Nederlandse jongeren (18-24 jaar) in traditionele media aanzienlijk lager is in vergelijking met oudere generaties. Dit beeld wordt bevestigd door de signalen die wij ophalen in de Nederlandse, Duitse en Zweedse klaslokalen, waar we Under Pressure hebben getest. Steeds vaker spreken we met leerlingen en studenten die geloven dat journalisten hun vrijheid van meningsuiting misbruiken en bewust hun publiek proberen te manipuleren met desinformatie. Deze recente ontwikkeling vormt een aanzienlijke dreiging, niet alleen voor mediaprofessionals, maar ook voor onze democratische waarden en voor onze vrije samenleving in het

algemeen.

“We moeten mensen de tools geven waarmee zij beter begrijpen wat voor content ze zien online, en waarom ze juist die content zien, zodat ze geïnformeerd hun eigen mening kunnen vormen.”
- Daniel Braun, Plaatsvervangend hoofd Waarden en Transparantie bij de Europese Commissie, tijdens het online Under Pressure-evenement.

Zoals bekend is er een verschuiving gaande van mainstream media naar social media. Jongeren zijn zich bij het openen van de apps op hun smartphone vaak niet bewust van de risico’s van het gebruik van social media als nieuwsvoorziening. Steeds slimmere algoritmes dragen bij aan online isolatie: zonder kennis over de mechanismen achter hun favoriete social media-platform, kunnen jongeren gemakkelijk verstrikt raken in een rabbit hole van voorgesorteerde, vaak eenzijdige informatie. Bij online isolatie is er slechts ruimte voor één waarheid. Het resultaat? Andersdenkenden ondervinden groeiende vijandigheid, wat weer bijdraagt aan polarisatie. Neem de recente en snelle opkomst van QAnon in Europa: een wilde meta-complottheorie die stelt dat autoriteiten over de hele wereld verborgen agenda’s hebben en burgers voor de gek houden. Een jonge student die deelnam aan Under Pressure vertelde terloops dat ze vaak op QAnon fora kijkt, en moedigde haar medestudenten aan video’s te bekijken over de “ware motieven” van de overheid met betrekking tot de coronamaatregelen.

Een grensoverschrijdend probleem

Deskundigen wijzen vaak naar de Verenigde Staten als ze de verwoestende kracht van desinformatie op de maatschappij willen laten zien. Maar in Europa hebben ‘alternatieve feiten’ vergelijkbare, tastbare gevolgen, die ook de offline-samenleving flink verstoren: Brexit, complottheorieën over klimaatverandering of de wijdverspreide bewering dat het coronavirus een Joods complot is om geld en macht te

verkrijgen. In het European Democracy Action Plan van december 2020 schrijft het Europees Parlement dat we de afgelopen jaren hebben gezien dat “de democratie in de EU voor grote uitdagingen staat, van groeiend extremisme en verkiezingsbemoeiening, tot de verspreiding van manipulatieve informatie en bedreigingen tegen journalisten – online en offline.” Om deze trend te keren is het zaak dat we jongeren de nodige handvatten bieden om kritisch om te gaan met informatie en ze bewust te maken van hun eigen rol in het dynamische medialandschap. Op deze manier kunnen we het (online) burgerschap van jongeren, en daarmee onze democratische rechtsstaat, versterken.

Wat kunnen we eraan doen?

Bij Diversion geloven we dat onderwijs de meest effectieve manier is om jongeren weerbaar te maken tegen desinformatie, en daarmee online isolatie en verdere polarisatie tegen te gaan. Gelukkig realiseren steeds meer onderwijsprofessionals zich hoe belangrijk aandacht voor mediawijsheid op school is. Veel Europese landen spannen zich dan ook in om mediawijsheid op te nemen in het nationale curriculum. Echter, denken dat jongeren na een paar crash courses mediawijsheid voldoende getraind zijn is naïef. Dat gaat voorbij aan een essentieel punt: als je alleen uitlegt hoe media werken en wat kernbegrippen betekenen, adresseer je nog niet de onderliggende frustraties die jongeren ervaren in hun mediagebruik. Zo kom je er niet achter waarom ze zich liever laten informeren door een geïsoleerd online kanaal. Terwijl dit juist het startpunt zou moeten zijn, wil je jongeren écht bereiken met deze complexe thematiek.

De Under Pressure methode

Under Pressure combineert twee best practices – peer education en gamification – om desinformatie en polarisatie onder jongeren tegen te gaan. Om tekortkomingen van traditionele mediawijsheidsprogramma’s te ondervangen is het essentieel in de leefwereld van jongeren te stappen. Een rolmodel uit dezelfde leeftijdsgroep en met een vergelijkbare achtergrond

zal meer succes hebben in het overbrengen van de boodschap dan de gemiddelde docent. Veel docenten gebruiken social media immers niet op dezelfde manier als hun leerlingen of studenten. Dit maakt dat de docent vaak niet gezien wordt als een *credible voice* waar het onderwerpen als desinformatie en mediagebruik betreft. Daarom werkt Under Pressure met peer educators: jonge rolmodellen die hun eigen ervaringen delen om een gesprek open te breken, op een voor leerlingen en studenten laagdrempelige manier.

“Een student vertelde over een familielid dat complottheorieën over het coronavirus verspreid. Ze vertelde dat ze het moeilijk vindt hier over te praten met hem. Het voelde goed een luisterend oor te kunnen bieden en haar tips te geven om het gesprek aan te gaan.”

– Peer educator van Under Pressure

Ook spelen de leerlingen en studenten een innovatieve online game, waarin ze leren desinformatie te herkennen door zelf de *bad guy* te spelen. Het spelelement – zo veel mogelijk volgers krijgen door geloofwaardig en opzienbarend te zijn – sluit naadloos aan op de leefwereld van jongeren. Tegelijkertijd daagt het spel spelers uit de verborgen mechanismen die desinformatie zo effectief maken bloot te leggen. Peer educators gidsen de deelnemers door de game en reflecteren met hen op de consequenties van hun acties en keuzes. De Under Pressure game is gebaseerd op de inoculatietheorie, die stelt dat mensen psychologisch gevaccineerd kunnen worden tegen desinformatie. Recent wetenschappelijk **onderzoek** naar de game door de Universiteit van Cambridge laat zien dat het toepassen van gamification voor de doelen van Under Pressure succesvol is: om desinformatie te kunnen weren moeten jongeren eerst de skills leren waarmee zij misleidende informatie kunnen herkennen.

Als expert op het gebied van het verstevigen van democratisch burgerschap onder jongeren,

weten we bij Diversion dat dit bottom-up moet gebeuren. Daarom investeren wij in jong leiderschap door maatschappelijk betrokken jongeren op te leiden als rolmodel. Als het gaat om complexe thema's als desinformatie, polarisatie en isolatie is het belangrijk dat jongeren voelen dat hun ervaringen begrepen en betrokken worden tijdens de lessen. Dankzij de innovatieve methoden, ontwikkeld om een jonge doelgroep te bereiken, heeft Under Pressure impact die verder reikt dan enkel kennisoverdracht. Het programma is dynamisch, net als de leefwereld van jongeren én de technologische ontwikkelingen binnen media die het programma verkent. Door de behoeften en ervaringen van digital natives centraal te stellen, kunnen we ervoor zorgen dat jongeren democratische waarden verinnerlijken en het gesprek met elkaar aangaan wanneer meningen botsen. Het is dan ook onze ambitie om met Under Pressure zo veel mogelijk jongeren te bereiken en te mobiliseren.

What's next?

De afronding van PEGAP als consortium betekent zeker niet het einde van onze gezamenlijke inzet om jongeren in Europa te sterken in hun weerbaarheid tegen desinformatie en daaruit voortkomende polarisatie. Als we één ding geleerd hebben in de ontwikkeling van Under Pressure, is dat het belang van samenwerking tussen verschillende stakeholders op het gebied van desinformatie, polarisatie en educatie. We hebben de ambitie om onze positieve impact op jongeren en de democratische rechtsstaat te vergroten. De groeiende com-

plexiteit van het medialandschap – waar snelle technologische ontwikkelingen als *deep fakes* aan bijdragen – vraagt om een innovatieve en dynamische aanpak. Daartoe delen wij graag de lessen die wij geleerd hebben tijdens de ontwikkeling van Under Pressure en staan we open voor nieuwe samenwerkingen.

Het PEGAP-consortium heeft al meer dan duizend jongeren in Zweden, Duitsland, België en Nederland bereikt. We zijn van plan de Under Pressure methode in nog veel meer klaslokalen en landen toe te passen. We willen een beweging creëren die daadwerkelijk verandering teweeg kan brengen voor alle generaties. Dat is ons doel. Dat we een willekeurig klaslokaal in Europa binnenlopen. Dat een 15-jarige student de hand opsteekt. Dat die student dan de mechanismen achter desinformatie blootlegt en dat de klas knikt en mompelend toestemt. En dat dit een voorbeeld zal zijn van het belang van een kritische houding tegenover media en van democratische waarden als persvrijheid en vrijheid van meningsuiting.

Voor meer informatie over Under Pressure, ga naar www.getunderpressure.com. Heb je vragen of wil je bijdragen aan onze missie? Neem dan contact op met Emma van Toorn via etoorn@diversion.nl.

diversion

Mede gefinancierd door het
programma Erasmus+
van de Europese Unie

FONDS 21